

CAMELIA BURGHELE¹, ROMÂNIA

Cuvinte-cheie: antropologie culturală, etnologie, sat tradițional, imaginar mitico-magic, informații (mărturii) despre performarea Crăciunului.

Crăciunul. Trei perspective din Sălaj

Rezumat

Dinamica sărbătorii este unul dintre barometrele cele mai sensibile ale unei epoci sau ale mai multora, apreciate comparativ. Multă vreme s-a crezut că dintre sărbătorile de peste an, cea mai conservatoare este Crăciunul, care tinde să păstreze cel mai bine o veche structură, demnă să plaseze destinul uman între realitatea satului și bogăția imaginarului mitico-magic repetat ciclic prin performarea anuală a sărbătorii. Însă apariția lui Moș Crăciun în sania trasă de cai albi năzdrăvani, chiar zburând printre norii pufoși plini de zăpadă în mirosul și alintaroma cafelei aburinde, iar apoi străbătând, temerar, drumuri șerpuite în camionul de la Coca Cola, au glisat decisiv cadrul sărbătorii către un alt spațiu, al modernizării, globalizării, urbanizării, generând un eveniment urban uniformizat spațial, plasat într-un segment temporal mult lărgit, al unui concept puternic marketizat, dedicat comerțului agresiv, denumit generic „sărbătorile de iarnă”. În acest context, conservarea și arhivarea unor mărturii vechi depre sărbătoarea Crăciunului sunt cu atât mai importante cu cât sunt tot mai rare: unele infomații culese în urmă cu trei decenii în satele sălăjene, cu interlocutori născuți în anii 20, ne oferă posibilitatea realizării unor studii diacronice extrem de importante pentru înțelegerea dinamicii sărbătorii

¹ Cercet. științific Dr., Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău.

Keywords: cultural anthropology, ethnology, traditional village, mythical-magical worldview, Christmas traditions.

Christmas: Three Perspectives from Salaj County

Summary

The dynamics of a holiday constitute one of the most sensitive indicators of a historical period, or of several periods when viewed comparatively. For a long time, Christmas was regarded as the most conservative of the annual holidays, tending to preserve an ancient structure that places human destiny between the reality of village life and the richness of the mythical-magical imagination, cyclically renewed through the celebration's annual performance. However, the emergence of Santa Claus in a sleigh drawn by magical white horses, flying through snow-filled clouds amid the aroma of steaming coffee, and later boldly travelling winding roads in the Coca-Cola truck, decisively shifted the framework of the holiday toward a different sphere—one shaped by modernization, globalization, and urbanization. This transformation has generated a spatially standardized urban celebration, situated within a considerably expanded temporal framework and embedded in a highly commercialized concept dedicated to aggressive consumerism, commonly referred to as the “winter holidays.” In this context, the preservation and archiving older testimonies concerning the celebration of Christmas become all the more important as such accounts are becoming increasingly rare. Materials collected three decades ago in the villages of Sălaj County from interlocutors born in the 1920s offer an opportunity for valuable diachronic studies, contributing to a better understanding of the dynamics and evolution of the Christmas holiday.

Crăciunul. Trei perspective din Sălaj

Dinamica sărbătorii este unul din barometrele cele mai sensibile ale unei epoci sau ale mai multora, apreciate comparativ.

Paul Drogeanu a remarcat, inspirat, modificările aduse de modernitate în structura ceremonialului sărbătorilor de iarnă și excesiva festivalizare, spectacularul la cote maxime și sacrificarea unor tipare rituale în favoarea supradimensionării componente de spectacol, dar, așa cum spunea autorul „Practicii fericirii”, doar simpla împodobire a realului nu este suficientă pentru a face sărbătoarea².

Irina Nicolau reia ideea, diferențiind clar sărbătoarea satului de sărbătoarea orașului, punând din nou în antiteză autenticitatea structurii sărbătorii țărănești cu superficialitatea și cosmetizările excesive aduse de modernitate, mai ales din rațiuni de marketing³.

Totuși, multă vreme s-a crezut că dintre sărbătorile de peste an, cea mai conservatoare este Crăciunul, care tinde să păstreze cel mai bine o veche structură, demnă să plaseze destinul uman între realitatea satului și bogăția imaginarului mitico-magic repetat ciclic prin performarea anuală a sărbătorii.

Însă apariția lui Moș Crăciun în sania trasă de cai albi năzdrăvani, chiar zburând printre norii pufoși plini de zăpadă în mirosul și alintaroma cafelei aburinde, iar apoi străbătând, temerar, drumuri șerpuite în camionul de la Coca Cola, au glisat decisiv cadrul sărbătorii către un alt spațiu, al modernizării, globalizării, urbanizării, generând un eveniment urban uniformizat spațial, plasat într-un segment temporal mult lărgit, al unui concept puternic marketizat, dedicat comerțului agresiv, denumit generic „sărbătorile de iarnă”.

În ultimii ani asistăm la o reconfigurare a segmentului temporal denumit „sărbătorile de iarnă”: de la cele 12 zile (condensare a celor 12 luni) dintre Ajunul Crăciunului până la Bobotează, s-a ajuns la aproape toată luna decembrie, prin includerea lui moș Nicolae și a sărbătorii lui în „luna cadourilor”, iar apoi prin acoperirea întregii luni decembrie de „sărbătorile de iarnă” bine marketizate, prin includerea zilei de Sfântul Andrei și a Zilei Naționale, moment în care s-a extins acest segment temporal la maximum.

Nu întâmplător se consideră că McDonald's și Coca Cola sunt cele două branduri care au schimbat radical individualitatea și particularitățile specifice nu doar ale comerțului, ci și ale vieții cotidiene mult șablonizate în comunitatea urbană. McDonaldizarea⁴, ideologia capitalistă ce dezvoltă paradigmele managementului și marketingului de tip McDonald's, cu eficientizarea continuă a operațiunilor, folosirea unor tehnologii non-umane cât mai mult posibil, deservirea unui foarte mare număr de consumatori pe întreg globul, rapid, uniform,

² Paul Drogeanu, *Practica fericirii. Fragmente despre sărbătorească*, București, Editura Eminescu, 1985.

³ Irina Nicolau, *Ghidul sărbătorilor românești*, Editura Humanitas, 1998.

⁴ George Ritzer, *Macdonaldizarea societății*, trad. de Victoria Vușcan și Dan Flonta, Editura Comunicare. ro, București, 2003, p. 126.

previzibil, eficient – se extinde într-o măsură tot mai mare în alte domenii: sănătate, servicii, distracție și divertisment, comunicare, educație.

Într-o mare măsură, contextul actual al sărbătorii dezvoltă o formulă contemporană de solidaritate numită chiar așa, sărbătorească, cu forme dintre cele mai pitorești: sărbătorile, chiar și cele religioase, se petrec la mall - cu familia sau clasa de elevi, în cluburi - cu „gașca”, în stațiuni turistice - cu familia și vecinii, în spații închiriate de firmele corporatiste - cu „colegii din firmă”.

Altădată, adunarea tuturor membrilor comunității satești („tot satul”) pentru a face față unui pericol comun (foametea, seceta, ciuma) generase o solidaritatea de criză; o altă manifestare comunitară, pentru a performa împreună sărbătoarea: slujba de Paști, cu ospățul pascal sau cea de Crăciun, cu colindatul și masa familiei și mai nou, pentru a celebra o istorie comună, la frecvențele sărbători comunitare ale „fiilor satului”, fundamentează o solidaritatea rituală; în contemporaneitate s-a ajuns la o formă nouă de agregare, mai ales a tinerilor, generată însă de aceeași nevoie de asociere, pentru petrecerea „împreună” a timpului liber sau a sărbătorii (fie a celei moștenite din spațiul satului tradițional - Crăciunul, Paștile, Rusaliile, fie a celei re-inventate sau chiar inventate, ca modă a exacerbarii identității culturale sau a recuperării acesteia, deseori forțat, exagerat sau artificial – Dragobetele și Sânzienele; fie a celei importate în contextul globalizării și uniformizării culturale – Valentine's Day sau Halloween), configurând o solidaritate sărbătorească.

De fapt, obiceiurile, tradițiile, chiar formele rituale se schimbă în funcție de contextul socio-cultural. De altfel, Pascal Lardellier observa chiar o anume „zburdălnicie” a riturilor⁵, care se reînnoiesc mereu, generând formule noi de sărbătoare și sărbătorec.

În acest context, conservarea și arhivarea unor mărturii vechi despre sărbătoarea Crăciunului sunt cu atât mai importante cu cât sunt tot mai rare: unele informații culese în urmă cu trei decenii în satele sălăjene, cu interlocutori născuți în anii 20, ne oferă posibilitatea realizării unor studii diacronice extrem de importante pentru înțelegerea dinamicii sărbătorii, mai ales dacă pornim de la mărturisirea emblematică a unei femei: *Ceie mai frumoasă sărbătoare zăceam noi că îi Crăciunu, așa zăceam noi!* (Aurica Rusu, n. 1938, Răstolțu Deșert – Sălaj).

La Cozniciu de Sus, tanti Anuța (Anuța Giurcuț, n. 1940, locuiește în Ip) sugerează că sărbătoarea Crăciunului era foarte bine structurată, și totul se desfășura conform unui orar bine fixat în memoria colectivității, când bătrânii aveau grijă să fie trecute toate etapele, fără a se știrbi scenariul ceremonial inițial:

Nu vinea atunci Sfântu Nicolae, târzău o vinit numa... numa că le cumpăram noi ceva. Le puneam la prunci botă, că dacă nu îs cumiți, căpătau botă de bătut. Cadourile le puneam în păpuci, și pruncii trebuiau să își curețe și să își spele bine păpucii, ca să capete cadouri. Da să știa la noi cine o fost Sfântu Nicolae: atunci era cazanie, la biserică, și să știa că ala sfânt din beserică, ala îi Sfântu Nicolae, moșu care aduce cadouri. Nu o

⁵ Pascal Lardellier, *Teoria legăturii rituale. Antropologie și comunicare*, Editura Tritonic, București, 2009, p. 12.

fost alt Nicolae... deci Sfântu Nicolae o fost un sfânt și era preten cu copiii, că era ocrotitorul copiilor. Cazania din beserică spunea tare frumos și popa zăcea că nici în ziua de post nu vroia să sugă. Sfântu Nicolae nu sugea țâță de la mă-sa, așe era de sfânt. Așe o fost on sfânt de mare că, așe micuț cum era, nu prindea țâța în gură în zălele de post.

Da moș Crăciun nu îi sfânt!, numa moș Nicolae îi sfânt, că ala îi Sfântu Nicolae.

De Crăciun să pregăteau cu porcu... venea lăsatu secului și a doua zi femeile leșiau vasele, ori numa le spălau, da le leșeau pă toate vasele. Să țânea post, nici laptele nu să mânca; laptele să muljea, da nu să mânca, ce să dădea ori la pruncii mici, ori să dădea la porci.

Porcu să tăia cam în ajunu Crăciunului; era și aici henteș care tăia porcu. Și tata era henteș fără școală, da merea la porc. Căpăta on pic de carne, da nu bani. Nu chiar tătă lumea tăia porc, da cam tăiau porc. La noi o fost porci pă pășune și am avut purcar. Să tăia porc și să merea cu mașele la vale. Prima dată să dăzgurgau și să spălau cu apă caldă și numa după aceie să spălau la vale. Alea dacă să răcesc și să scleiesc, nu să mai pot dăsfăce.

Atunci nu era mașină de tocat carne, ci aveau on boc și unu tăt tăia peciile pă bocu ala. Și puneau clisa și carnea la morat, cu sare grunjoasă, în postavă, su pat. Alții nu aveau nici postavă și puneau clisa pă paie, și puneau multă sare, așe păstă clisă, pă care o puneau pă paie. Și păstă clisă puneau cioantele, da tăt așe, sărate bine. Dacă nu era tare bine sărată, carnea și cioantele alea să străcau. Și capu să săra, că să făcea piștiri, din alea, răcături. Apoi să spăla înainte de a le pune la fierț și nu fie așe de sărate.

Să făcea și pomana porcului, diznăutor să zăcea, așe, ungurește, la care vinea tătă familia. Făceau tioaște, sarmale, și frijea pecie. La noi nu s-o făcut oarecând zamă de curechi. Și în tioaște să punea numa carne tăiată pă boc, nu tocată, ci tiată așe mai mare.

Făceam și pomi de loampă, cu hârtie creponată. O tăiam hârtia și o încrestam până la jumătate și cu cuțitu o răsuceam și o tăt împachetam. Alta avea verde, alta roșu, și așe să găta la fiecare în casă. Să mai făcea și pom de Crăciun din paie, așe, cu niște romburi din paie. Alții făceau din boabe de păsulă înșirată pă ață și le așezau șirele alea cu boabe de păsulă pă grindă. Ala din paie să făcea greu și la colțuri puneam hârtie creponată așe, flori din hârtie creponată. Așe le zăceam, pomi de loampă, de Crăciun.

Să făcea curățenie și să puneau șterguri. Să spălau lipideauăle alea de pânză și să așternea patu și fetele care erau mai nealcoșe puneau și nește hârtie creponată colo pântre perine și sclobozată pă lipideu în jos. Care o fost mai găzdăgoaie, mai târzău o avut și uăi, și o făcut țoale cu vrâste și coște și să făceau și din toc feștit țoale. No, dacă aveau două paturi, să puneau trii perne pă on pat și trii pă celălalt, deasupra la celelalte. Șterguri să puneau la icoane, la blide. În fundu căsii era peretele cel mai important, cel mai văzut. Acolo, între feresti, erau icoane și crucea și mai sus erau blidele. Acolo să puneau tătdeauna șterguri. Mai erau și pă păreți. În ceie casă rămâneau ștergurile pă după blide, da în casă să luau jos, acoalea unde ședeam să lua jos, că să făcea fum de la fiteu și nu să mai țâneau după Crăciun. Numa în postu Crăciunului să scoteau ștergurile din lădoi, acolo să țâneau în rest.

Tătdeauna văruiau, că vinea Crăciunul, nu înainte cu mult, ce atunci, chiar înainte de Crăciun. Și noi am avut casă și tindă și să văruia cu on pic de mnerăială, da aveam grijă că zăcea să nu văruim așe ca la Drighiu, că acolo așe de mnerău să făcea... Doamne feri, noi nu am hi vrută și fie chiar așe dă mnerău. Văruiam cu var alb și cu on pic numa de mnerăială. Și să lipea pă jos, tătdeauna. Da pă jos să lipea cam în fiecare sâmbătă sara.

Cu corinda începeau pruncii. La noi, în dimineața dă Crăciun să umbla a cucuța, cu străițuca în spate. Io o mai am și amu pă a pruncului. Mereau a cucuța din casă în casă. Și când intram în casă zăceam:

*Bună sara lu Crăciun! și câte unu zăcea:
Pițigușu sare-n drum! da găzdoaiete zăceau:
Și creșteți mari! și ne dădea nuci, colaci, mere, care ce avea.
Când ieșeam din casă noi strâgam:
Câți cărbuni în vatră,
Atâția boi în poiată!
La altă casă zăceam:
Câte scânteluțe,
Atâtea vițăluțe!
Meream mai încolo, unde erau prunci mulți, zăceam:
Câte paie pă coteș,
Atâtea fete-n undeș!
Câți dinți înt-o spată,
Atâția pețitori la fată!*

Asta era dimineața, în ajunu Crăciunului. Sara meream la beserică și de la beserică începea Steaua. Vineau pruncii cu Steaua, ăștia de la 6 – 7, 10 ani în sus. Și ei vineau cu Biserica, în alte locuri să zăce cu Vițlaimu. Și-apui așe ne părea nouă de bine că ne arătau ce aveau în bisericuță, câte o cruciuliță, câte o iconiță, oarice... era on fel de teatru, Vițlaimu. Colindau. Așe era la Coznici și așe îi și aici la Ip, da numa la români.

Apui vineau feciorii cu colinda; era on rând de colindători, că era mai mic satu. On rând de feciori era. Mereau la fiecare casă, unde-i primea. Cam care o terminat armata și mai tănieri. Inde nu-i primea, nu intra, da unde era fată, făcea fata colac și zăcea corinda fetei și acolo cânta și muzica. Mereau pân tăt satu, până dimineața. Era unu care era guda, așe-i zăcea la aiesta care îi organiza pă feciori. Și când gândea că o jucat dăstul, zăcea guda câtă feciori:

*No, feciori, să aveți gură de mulțumit
Și picioare de rândulit!
Și nu vă mâncați mulțumita
Cum și-o mâncat țăganu pita!*

Fetele făceau colac și aveau colacii gaură în mijloc și îi băgau pă o botă. Și îi adunau și după aceie să împărțea pă ei.

În a doua și în a triia zi de Crăciun să făcea danț. În prima zi, nu să făcea. În prima zi dimineața să merea la beserică și feciorii mureau la beserică și din banii ce o căpătat, feciorii dădea o parte din bani la beserică. Așe împărțea că și ajungă să le deie la muzicanți, că o parte din bani îi dădeau la danț, o parte îi dădeau la beserică și o parte le rămânea lor. Adunau și vin din sat. Și aveau colac și alea le duceau la danț.

Copiii care primeau colaci din aieștea mici îi puneau în straiță și îi duceau acasă.

După Crăciun era Boboteaza și atunci mureau și la vărjel, dă Anu Nou. Mureau și tâneri și căsătoriți, și io am fost. Atunci făceau mâncare acasă și ducea acolo. Să făcea la o casă unde îi lăsa. Fetele, că așe era obicei, zăceau: - No, hai să merem acasă la miazănoapte, că or zăce părinții că am stat prea mult! și era on gogă, ala era șefu vărjelului și goga zăcea să mai steie on pic, că mai este on pic... și fetele și feciorii care o fost la vărjel trebuiau și își deie inelul și avea o cofă pă care o puneau pă masă și puneau apă în cofă și acolo puneau inelele. Goga le puneu pă tăte. Aveau inele de tablă. O pus în mijlocu căsii masa cu cofa și acolo în apă puneau inelele. Încunjurau masa tăți dă mână, tăți care o avut inele, și în față era goga. Și cântau așe:

*Vărjele, crăjele
Mai ședeți fetele!
Și fetele cântau așe:
Ba noi n-om ședea
Până n-om vedea
Inel d-argintel,
Jejet tinerel!
Și-apui începeau iară să cânte:
Scoate, gogă, scoate,
Inel d-argintel
Jejet tinerel!*

Și goga băga mâna în cofă și a cui inel îl scotea, ala să zăcea că s-a mărita primul ori prima. Care n-o avut inel, îi dădea oarecare. Așe își ghiceau, până le scotea pă tăte și așe să zăcea că în ordinea ceie s-or mărita. Vărjelu era în noaptea de Anu Nou. La Crăciun zăceau că mărg la feciori și în a doua și a triia zi de Crăciun dupămneaza mureau tinerii la danț și sara să duceau bătrânii. Numa zuua mureau tinerii, și căsătoriții mureau sara la danț.

La Bobotează atuncea băga cocoșu su postavă. Sara îl puneau și dimineața când îi dădea drumu zăcea că în care parte de sat a cânta, acolo s-a mărita fata, în partea aceie de sat. Atuncea, cătă când să-ntuneca, umblau pruncii cu țuraleisa și străgau:

*Țuraleisa,
Popa cu leisa!
Spic de grâu
Pânâ-n brâu!*

fel de fel de strigături. Popa umbla cu crucea înainte de Bobotează. Umblau fetele să ieie fir de busuioc de la popa... că era bun să ți-l pui su pernă că ți-i ghici rândulitu.

No, înainte de Crăciun să cocea în cuptor. Pă Crăciun să făcea prescură tătdeauna și să făcea pită și să făcea colaci pântru prunci și să făcea colaci pântru corindători.

Pântru prunci să făceau cocuți, așe, mici. Și-apui erau micuți, le zăceam colaci de cocuțători. Îi împleteam și pă lângă, roată, mai făceam o împletitură. Îl suceam lung și îl întorceam, așe, rotund, innodat, aceie erau pântru cocuțători. Și ceia pântru corindători era tăt așe dar erau mai mari și pă după ei, roată, mai era o rudă împletită. Să făceau câte 10 – 15, că umblau și țâganii a corinda. Să făceau cocuți micuți innodați pântru cocuțători și să făceau împlețiți, tăt așe la mijloc, da să mai puneă o dudă roată, pântru colindători. Să făcea colac cu nucă, cu scoacă, cu silvoiz de prune, cu mnere de prune, și să puneă on ou dacă aveai în el, și să unjea cu on uou bătut pă dasupra. Să puneă în tepșe în cuptor.

Să cocea un cuptor de pită, și ajungă până după Crăciun, câte 7 – 8 piti coceau odată și ședeau alea și câte două săptămâni. Între Crăciun și Anu Nou nu să mai băga în cuptor și nu să mai băgau hainele în budii până după Bobotează, și nu să băga păsulă la fiert până după Bobotează că să făceau hube dulci la prunci, așe să zăcea. Pita să făcea pă vatră, nu să puneă nimic su ea, numa pă vatră. Făcea din pită moșocoarne și alea să puneă pă frunză dă curechii. Să unjea foaia ceie de curechi cu on pic de oloi și pă ea să puneau moșocoarele în patru colțuri așe, cu colompiri, cu curechi fript, cu silvoiz, că atunci nu era mac și nucă, erau puține, puțină lume avea nuci, poate cu on pic de mac. Langalauăle să făceau ca plăcinta, da tăt cu aluat din pită, ca și moșocoarnele, și după ce băgam pita, în fața ei să puneau moșocoarnele și langalauăle. Nu le băgam deodată, băgam prima dată pita și numa după ce să prindea on pic, în fața ei băgam langalauăle și moșocoarnele, nu le băgam deodată. Pă vatră coceam și langalauăle și moșocoarnele. Dacă nu aveam pită, atunci făcea langalauăle goale, și le scoteam mai iute, și aveam ce mânca până s-a face pita. Acolea făceam și langalauăle, pă vatră. Și putem mânca, da le făceau ca niște plăcinte.

Focu în cuptor să cota: când frecam cu drâgla ne uitam că oare îi scântelată vatra? Dacă era scântelată, mai băgai lemne, dacă nu, nu. Trăbuia lăsat focu pă vatră, până când jaru începea să facă cenușă albă pă vatră, și după aceie să trăjea jaru în gura cuptorului. Pita o făceam direct pă vatră, nu în tepșii. Mie nu mi-o plăcut numa pă vatră. Făceam și pupăză, tăt așe ca și cocii, numa lăsam așe, în sus, ciocu la pupăză și îi puneam uăki dă păsulă.

La Crăciun făceam prescură, mai tătă lumea făcea prescură. Io fac și amu prescură. Prima dată să băga pita, că ea era mai multă în aluat și după aceie să băga prescura. Dacă băgai prescura, să ardea. Pita să băga în fundu cuptorului și tăte să băgau în fața pitii și

le scoteam mai iute și moșocoarnele și langalauăle și prescura, decât pita. Măcar două ceasuri să țină pita în cuptor. După on ceas o mișcam cu drâgla că ea acoalea, cum stătea pă vatră într-on loc, lua căldura de-acolo. Cum stătea într-on loc, ea lua tăta căldura de acolo și transpira și o mutai în alt loc cald, pă vatră, mai încolo. Fiecare își cocea pita acasă la ea, da când băgau prescură ori paus vineau câte o vecină la alta, să adunau câte două - trei vecine, că nu băgau foc în cuptor numa pântru o prescură.

Să făcea și colacu fetei, așe ca și cozonacu, din aluat de moșocoarne, rotund și în mijloc să băga on pietroc și îl unjea și îl băga în mijlocu ala, și rămână gol în mijlocu ala, sau așe, o cană mai mică și să făcea loc rotund gol în mijloc, să să poată băga în botă. Era împletit și să făcea duda răsucită și o învărtea on pic și să strânjea așe și li se zăcea că aciiie îs boi pă colac. Avea gaură musai în mijloc, pântru botă, și o poată căra. Pă când vineau feciorii, colacu era pus pă masă și păstă el era pus abrosu, dosu ori fața de masă; și râdeau ei, că oare ce îi su fața de masă și țânea unu de on colț, altu de celălalt colț, și nu ieie alți feciori colacu, că mai vineau și feciori mai tineri la fată... Feciorii țâneau de fața de masă și nu-l fure careva... corindau corinda casei, după ace corindau corinda fetei și când o gătat corinda fetei luau colacu: băgau mâna pă su fața de masă și găseau colacu și zăceau: - Mă, aici îi rost de jocat! și apui atunci pornea higheada.

Colacu îl lua după masă guda, guda lua colacu și îl puneă pă botă. Era on palțău din aiesta cu care umblă bătrânii, cu rotund la capăt, și nu fugă colacu jos, și când aveau patru ori cinci colaci îi puneau într-on palțău, și le lăsa la câte o casă, numită. Goleau palțăul și iară mereau cu palțăul gol și iară îl umpleau. Mereau câte doi - trii cu on sac și îi adunau. După aceie îi ducea acolo unde să făcea danțu. Poate la o casă goală ori la cămin, după aceie.

Tăte fetele își făceau colac, după 15 ani. Și io la 14 ani am fost la secere și după aceie mi-o putut face și mie colac. Așe s-o zis că atunci îs vrednice de lucru când mărja la secere, că putut-o mere la sapă, aceie n-o fost așe de importantă, da când o mărș la secere, atunci s-o zâs că îi fată fecioară, până atunci și dacă să duceau la danț, nu jocau numa așe, pă furate, nu nu știu cum, da atunci, după ce mereau la secere, atunci erau fete fecioare și puteau juca și atunci își puteau face colac de fată mare.

Să strânjeau și câte 25 de colaci și îi duceau la casa aceie unde erau înțeleși și să mai împărțeau pă ei. Când să gătau sărbătorile, să împărțeau pă colaci, poate câte unu ori câte o jumătate și restu să duceau la danț. Când veneau feciorii, primeau colac și vin. Atunci colacii să făceau din fărină pă piatră, cernută pân sâtă deasă. Prescura o cerneau și pân două sâte, aceie iera kelmu, fărina nulașe. Cea mai bună era pântru prescură. Așe să zăcea că prescura să face din cel mai bun grâu. Era fărină făcută pă piatră, cernută pân sâtă deasă.

Am făcut noi oarecând și mălai așe, pă vatră, că o fost și vremuri grele. Am avut noi și mălai de-ala mai alb la boabe și făceam și din ala, mai ales după ce o vinit rușii... Mălaiu îl puneă în tepșe din aceie de colac și îl topotea bine în tepșe, îl netezea bine în tepșe. Erau și pogăci, să făcea ca și colacu, cu uou în aluat, le frământa cu lapte, cu lapte frământau și moșocoarnele. Alea erau pogăci bătrânești, tăiate cu paharu cum facem amu pancovele,

da le coceam în cuptor și le unjeam cu uouă pă dasupra, așe, goale, da erau frământate cu lapte și erau tare bune.

Și kurtoș colac făceam, da după hulug, din aluat de cozonac și pă dasupra s-o tăvălit în nucă. Să unjea on pic cu uou ca și să lipească nuca și dacă nu aveau nucă, după ce o stat on pic în cuptor s-o presărat mnere pă dasupra. Dacă o avut, o pus și nucă, că erau mai buni așe cu nucă. Și să făceau și pupeze la prunci, că aceie erau bucuria pruncilor.

De Crăciun aveau și ceva nou, on spăcel, niște poale, da dă Paști aveau tăte hainele noi, că pă atunci era pânză nouă. De-aia să făceau haine noi pă sărbători să să știe că erau harnice fetele.

Crăciunu îi Nașterea Domnului și îi mai mare ca alte sărbători, da cea mai mare sărbătoare îi Vinerea Mare. După aceie îs Paștile. Așe zăcea Pilca, popa ala bătrân, că atunci s-o jertfit Cristos pă cruce pântru noi pântru tătă lumea, indiferent de nație.

Era o zăcătură, on fel de colindă, da nu era chiar colindă, ce on fel de mulțămitură. Corindau mai demult și zăceau așe:

*Câte sărbători pă lume
Nu-s ca Crăciunu de bune,
De bun, de frumos
Și de veselos.
După Crăciun ce urmează?
Anu Nou și Bobotează.
Dup-ace câșlejile,
Să mărită fetele.
Umblați pețitori,
Însurați-vă feciori!
Și părintele-așe vrea,
Ca și umble secerea.
Pântru cununii
Și capetele sâmbrii!*

Țăganii umblau și colindau, vineau cu colinda. A doua zi de Crăciun. Nu umblau când umblau rumânii. În ajunu de Crăciun umblau pruncii a cucuța. În sara de Crăciun umblau pruncii cu Beserica, cu Vișlaimu, și umblau feciorii ciie mari, feciorii satului și umblau a corinda de la unu la altul, așe, vecinii și neamurile.

Fetile ședeau acasă, da dacă o fost o pretenă și o vinit feciorii mai iute la ea, meream acolo și jocăm, nu meream d-a șiru căsii, ci numa la pretene, și jocăm când vineau feciorii cu higheada. Mereau și colindau după feciori, pă la mătuși, la nănași. În zuua de Crăciun să merea la beserică și nu să făcea danț, mai meream noi de la una la alta, pân vecini, da numa atâta. Atunci nu mereau uspătoii. Oarecând în prima zi de Crăciun și în prima zi de Paști nu o umblat uspătoii. Acelea erau zăle pântru beserică. În a doua zi de Crăciun meream la beserică și după ce ieșeam de la beserică, fetele și feciorii mereau la danț și

atunci vineau pă la căși și țâganii. Aveau iagă și puneau pălinca, dacă le dădeai on păhar de pălincă, în iagă. Zăceau țâgăncile așe:

*Bună sara moș Crăciun!
Lasă-mă-n casă din drum!
Io-n casă nu te-oi lăsa,
Du-te unde te-oi mâna.
Du-te-n stava cailor
Ori în ieslea boilor.
Maica Sfântă să dusără
Până-n stava cailor.
Acolo s-o așezat
Și din grai o cuvântat:
Stați voi cai nu tropotiți,
Că durerea mi-o măriți!
Caii nu o ascultară
Tăt mai tare tropotiră.
Caii nu o ascultat
Maica Sfântă o cuvântat:
Firea-ți voi cai blăstămați
De mine, de Dumnezeu
Și de sfânt Fiuțu mneu!
N-ați avea voi, cai, răgaz,
Numa-n zuua de Ispas
Și-atunci vreme de on ceas.
Blăstămați fiți pă vecie,
Mărsul – fuga și vă fie!
Să luară Maica Sfântă
Pân-n ieslea boilor.
Acolo s-o așezat
Și din grai o cuvântat
Stați voi, boi, nu rumăgați
Și durerea-mi ascultați!
Boii atunci o ascultară,
Maica Sfântă cuvântară:
Firea-ți voi boi alduiți
Dă mine, dă Dumnezeu
Și de sfânt Fiuțu meu.
Voi on ceas și tăt mâncați
Și on ceas și rumăgați!
La umblat și-aveți pas lin,*

*La mâncare - saț dă plin.
Când îi pă la miazănoapte,
Maica Sfântă Fiul naște.
În beserică l-o dus,
Mândru nume ce i-o pus:
Domnul nost Isus Christos,
Să ne fie de folos,
Nouă și la neamu nost!*

Io asta de la țâgânci u-am învățat. Și mai cântau și aceie cu masă rotilată:

*Masă rotilată,
Galbănă dă piatră,
Pom împomurat,
De poame-ncărcat.
Soarele lucea,
Poamele-și cocea.
Doi boieri bătrâni
Sta și-și culegea.
Luna-n drum le-o stat,
Mândru i-o-ntrebat:
D-inde-ați căpătat?
De la Sfântul soare
Cu mare rogare.
Dă vi-ți ști roga,
Și vouă v-a da.
În coate-n gerunți,
Cu rugări mai mulți.
Pă sânnuri, pă brânci,
Cu rugări mai mulți!*

Că și-și baje merele pân sân și pă mâneci, pă brânci, așe ziceau țâganii. Și-apui iară zăceam așe:

*Asta-i fata cea frumoasă,
Mândru și-o gătat în casă:
La ferești - pene domnești,
La obloace – busuioace,
Pă târnaț – pană de brad,
Pă la uși - cu steluți,
Păstă masă - primă trasă,*

*La icoană - cu mătasă.
Busuiocu-i pus la grindă
Și în casă și în tindă,
Patu-i mândru-mperinat
Și cu lipideu tărcat!*

Și mai era o corindă cu fetele de jidov, da nu-mi mai aduc aminte bine de ea, că-i tare veche:

*Să luară, să dusără,
Ca d-o maică după fiu,
Pă drumu drumarilor,
Pă calea tâlharilor.
Maica Sfântă să-ntâlniră
Cu-o trii fete de jidov.
Da voi, fete de jidov,
N-ați văzut voi Fiul meu?
Noi, maică, nu l-am văzut,
Că dacă l-am fi văzută
Tăt nu l-am fi cunoscută!
Maica sfântă iară zăcea cătă iele:
Fiul meu e cunoscut,
Că-i cu veșmânt mohorât.
Dă lung până în pământ
Și de larg pă su pământ.
Mai în sus pă la mâneci
Îs scrise sfântele dumineci.
Mai în jos pă la crețele
Scrise-s stele mânănțele.
Atunci, mamă, l-am văzut
Colo-n dealul lui Corcodeal,
P-o cruce naltă de brad,
Tinzuindu-l jidovii!
Maica Sfântă-i blăstămă:
N-ați avea, jidovi, tineală,
Și umblați din țară-n țară!
Și umblați din sat în sat,
Ca cioarele pă Bănat!*

Colindau și țâganii. Cu capra nu s-o umblat pă la noi. Cu mascații s-o umblat la Bobotează. În sara de Bobotează umblau și cu țuraleisa, încunjurau casa. Să îmbrăcau și

li să zâcea moime și umblau și-i sparie pă cei dân casă.

Ioi, de când aștept io, țucu-te, și vină și și mă întrebe cineva de-aste! No, astea nu-i sclobod și să piardă!

O altă relatare vine din **Port, de la tanti Leonica și baci Păvălaș (Leonica și Pavel Joldea, Port)**, o familie greco-catolică foarte credincioasă. Tanti Leonica povestește:

Înainte, când să băga postu, tăte vasele să spălau cu leșie și când să apropia sărbătorile, în post, mâncam pită prăjită, colompiri, ceapă, păsulă și curechiu – ala era talpa căsii. Făceam curechi dă post. Mama, fie iertată, curăța o patru - cinci cepe, on picuț le călea, să să ruminească, și punea piparcă și on pic de piper dacă o fost, și făcea razalăi, razalăi dân fărină, cu apă și on pic de oloi, fără ou, Doamne ferește, că erau de post și cu on picuț de oloi că când le răzălea și le băga în ler și să ruminească, să nu să prindă d-olaltă, că era și atunci fărină dă tăte felurile, era grău slab și să făcea clic când o băgai în apă.

Să frământa cât de tare, da nu era nici atunci oloi păstă măsură, că să uita când picura oloi la plăcintă, oloi dă floră... cu pana făcea numa on pic. Și să făcea bot și să dădea pă razalău și după ce s-o răzălit, le băgam în ler și stătea câte două - trii ceasuri, să usca și să să prăjească și alea să amesteca cu ceapa și așa umpleam curechiu. Și curechi cu pisat făcea tăt la fel, și curechi cu pisat făceam așa, numa la curechiu cu pisat trebuia mai multă ceapă, că pisatu ala tare trăjea, sujea, era mai săc și gustul ala bun i-l dădea ceapa. Mai puneam și porodici, bulion, păstă iel, depinde, puneam pe pregăteala ceie câte on picuț dacă aveai și cu on pic de morareu, că, cum și zăc, dacă era curekiu acru, nu mai trebuie porodici pă el. Și să făcea în postu Crăciunului cu curechi acru, că d-ala era.

No, păsula să puneam la fiert și curătau câte doi trii moroci și doi trii petrenjei și alea le puneam să să fiarbă și tăia ceapa mânânțal și doamne bună era... da o fost păsula sănătoasă, nu era ca amu, cu gărgărițe, și la păsulă frecată tăiam curechi dân hurdău, îl tăiam, nu l-o tiiat nime jiluit, numa așa, dân broazbă. Păsula era tărcată, cum o fost, nu era albă, nu avea tătă lumea albă.

Curechi oloiet cu pită goală, ioioioi ce bun era! Să făcea mâncare de post, că unde era familia unită, tăți mâncau de post și tăți o mâncat on fel, nu să făceau două - trii feluri de mâncare ca acuma... și dacă mâncau de dulce înainte de Crăciun, că tăiau porcu, poate în ultima săptămâna de post, da numa așa, on pic mâncau, să coștolească, și-ți mai treacă de dor, că poate lucrau mult și le trebuia carne, da numa on pic, cât și coștolească. Și până în sara de Crăciun nu să făcea mâncare cu carne, numa de post. No, în sara de Crăciun, înainte de a vini colindătorii, să băgau în ler caldaboșu și carnea.

Porcu s-o cam tiat în ultima săptămână de post, tătă lumea aștepta să taie porc. Rar o fost care o avut porc oarecând, da nici n-o fost porci mari, numa de o maje, poate o maje și oarice, și p-ala s-o împărțit. Mai ales dacă o trebuit și-l vândă pă ala mare și-și plătească dările, l-o tiiat pă ala mai mic. Carnea, costițele și șonca le afumau. Și clisa. Celelalte le sărau, le puneau în vase și era sărată și mâncau din ea că nu avea altceva și stătea așa, sărată.

Când o fost dămurt, s-o vărui cu albu, mai ales unde ședea, că acolo să murdărea mai iute. Poate în tindă mai rar, și făceau deja cu rol. Da în rest să vărui cu meseleu cu var alb. Tătă lumea vărui înaintea de Crăciun, că atunci știai că îi sărbătoare. Frecau cu ronghiu bine - bine lădoi și stelaju și le dădem cu fotoghin și sclipească și le trăjeam de la loc și putem vărui și după aceie lipeam pă jos. Cu balegă de cal și cu pământ, cu apă, cu pleavă, depinde, inde era fața mai străcată puneă câte on picuț de pleavă și să acupere gropile și să acuperea bine fața căsii și stăteam în poiată până să usca... și aruncam cu finjia apă și măturam și bine era, Doamne bine era! Spălam ferestile cu apă și le șterjeam cu o cârpă și mai târziu le șterjeam cu ziar, da nu cu multe, că nu aveam. Să văruiam casele și pă dinafară și pă jos, făceau primă, așe, cu chindruț, așe zăcea, că s-o tras prima la casă. Era var cu mnerăială, așe să făcea atunci, nu să făcea fără mnerăială, numa puneau și mai multă și mai puțână, că o cumpărau în oarece sticlute, da numa doi – trii picuri puneau dăn ea; era care-i plăcea să iasă în evidență și puneă mai multă.

În casă puneam pă păreți icoane și șterguri. Atunci știau face la război, de la măicuța aveam, și să puneau șterguri la icoane. Țupam paiele dăn strujeac, le ducea, în poiată, și le țupam su vaci și puneam alte paie, noi. Păstă strujeac puneam lipideu de pânză și păstă el câte on țol de ronghiuri. Aveam perne cu pene de găină ori de găscă, și inde nu te culcai, în casa ceie bună, aveam perne cu capăt cosut. Aveam acolo pat cu trii perini: care o fost casă mai săracă o avut trii perini pă pat, da în rest aveam tăt șase ori nouă și le coseam frumos, cu sticulaș.

Să pregătea casa, să tăia porcu, da și oaminii să pregheteau tare bine de Crăciun, atuncinea era mare frică de Dumnezău în oamini. Atunci să zăcea că no, cu ajutoru Tatălui am ajuns încă on Crăciun, da tre și merem la beserică și ne spovedim.

Nici nu să îmbătau, că nu beau nici băutură, că dacă u-ar fi băută nu le mai ajungea de Crăciun, și nu să îmbătau în post, Doamne ferește. Să duceau la beserică și să spovedeau să primească Crăciunu cu har și să împărtășeau, mai ales unde o fost familiile credincioase tare. Să cam spovedeau oaminii, numa rar era care să nu să ducă la biserică, restu, toți se pregheteau de Crăciun și să spovedeau. Vecinii să respectau, nu ca acuma, și să zăcea că dacă te-ai sfădit cu cineva, du-te și te-mpacă, să nu intri așe în Crăciun. În privința religioasă o fost mai legați de credință, și cu postu, și cu rogăciunile și cu tăt ce era legat de beserică. Amu nu-s așe de legați. Atunci oaminii să ruga fiecare în casa lui, și-i deie Dumnezău liniște pântru casa lui, așe ne-o învățat părinții și ne rogăm în fiecare zi pântru casă și familie, da apoi în timpu comuniștilor tăt ce am învățat de copii am pierdut, și amu mie asta îmi pare rău, că nu îi mai pot învăța pă copii ce am învățat io.

Baciu Păvălaș o completează: Aici la noi o fost on obicei foarte frumos. Când vinea postu, feciorii mereau la învățat corinzi. Corinzile să învăța la fiecare: astăzi mă duc la tine, mâine vin la tine. Mereau pă rând la fiecare fecior acasă. Stăteau tăți și era unu șefu, dă ala ascultau tăți, trebuiau să fie ordonați și învățau corinzile până ieșeau stas, nu că unu a zăce așe, altu altfel. Unu era tizeșu, ala era șefu, ala dirija. Și-apui când vinea Crăciunu, ne spunea dă unde om începe, dă la casa cutare și nu aveau voie să facă nimic fără ordinu lui. Să angaja muzicant pă câte o lună, de la începutu postului, trebuia băgat

țâgan, că să nu îl baje altcineva... să duceau și să înțelebeau și când era Crăciunu începeau cu hegheduș cu tăt. Îi dădea mâncare la hegheduș, că să făcea sara danț și îi ducea p-acasă pă la ei pă țâgani, să le deie și mănânce.

Corindam niște corinzi d-alea vechi, dă la bătrâni. La fiecare casă dă sat. O fost mai ales aieștea bătrâni care nu te-o lăsat să ieși din casă de la el până nu ai spus tătă colinda, complectă. Corinda care u-o comandat el, la comandă, aceie trebuia să o zăcă. Corinda fetei, și a feciorului și a grăitorului. Colindam afară, lângă fereastră și după aceie vineau în casă, că le era frig. Da când era vreme mai îngădită, corindau și acasă. Guda întreba dacă primește corinda. Tăt guda strângea colacii. O fost și case unde nu ne-o primit, că poate o fost sărac, da nu ne convenea, da știam că nu are nici ce mânca și nu aveau să ne deie nimica nouă. Da era casă unde nu te lăsa și dacă o fost găzdăgoi, că era tare zgârcit, numa să nu le deie bani la feciori... Da acie o fost pominiți după aceie tăt anu.

Pă la noi o fost o singură corindă, o sângură bandă, că o fost mic satu și nu o mărș în alt sat, ce numa în satu aiesta o corindat. Li s-o zăs așe, feciorii satului. Bătrânii era aparte, mereau și ei de la unu la altu, și bătrânii, în urma feciorilor. Unu de la altu mereau. Feciorii corindau tăt satu și apoi mereau și bătrânii. Începeau de la jumătatea satului și mereau dă la unu la altu, poate nu la tătă casa, da mereau la tăți acie care umblau împreună. Fetele fecioare mereau pân vecini și jocau. Așteptau feciorii că și joace. În vecini, trii - patru căși mereau, să adunau laolaltă și le jucau feciorii, de aceie le trebuia heghedușu, că le trebuia danț... nu avea nici on rost fără hegheduș. Ei știau că fetele să adună și or juca cu feciorii, să distrau. Aici s-o jucat multe danțuri țărănești: p-a lungu, șchiopu și mânânțălu. Băteau pă picioare, fetele jocau și heghedușii cântau.

Inde era fată, acolo să făcea colac. Acolo n-o fost și nu fie colacu pă masă, unde o fost fată. Maica o făcut colacu în cuptor, împreună cu moșocoarnele. Ala o fost colacu fetei. Luau dă aluat și îl făceau într-on laboș cam dă două litere. Rotund era și făcea o cruce împletită pă el, unii eram mai mari, alții mai mici. Ala îl puneau pă masă când să băga feciorii în casă. Acolo comanda tizeșu și grăitoru puneu mâna pă colac și zăcea o străgătură.

Io am știut tare bine astea cu feciorii, că io am fost multă vreme între feciori, la corindă, da am îmbătrânit mult amu și nu mai știu.

După Crăciun să făcea danț, în cămin, că la noi îi tare bătrân căminu. Heghedușu era din Săldăbaj, era țâgan, tăți erau țâgani. O fost Tiuca, Olbel și așe, erau trii, patru. Unu o fost Trianu, și așe. Eram noi o triizăci de feciori. Primajdată meream la preotu. Prima dată meream la beserică și când ieșeam primajdată meream la popă și-l colindăm. Era utrenia la ora șasă și numa după aceie să începea la corindat. Înainte de beserică nu merea nimeni. După beserică, feciorii să adunau și mereau la popa și după aceie începeau după on capăt de sat. Ne dădea oarici și popa, da zăcea o rugăciune pă feciori, și făcea cruce ca și on fel de dăzlegare, că erau și dântre ei care nu o mâncat până atunci. Ziceau oarecând bătrânii că atunci când a fi pă cer prima steauă, pă cer, atunci poți mânca deja de dulce, că atunci zăcea că ieșiți deja în sara de Crăciun.

Să cocea cu o zi înainte. De obicei pita o făcea prima dată și după aceie făceau

colacu. Cu o zi înainte de Crăciun să cocea, atunci femeile să scolau iute, de dimineață, și ala era primul lucru și coacă un cuptor de pită și aibă pită pă sărbători, și on cuptor de colac. Apoi dacă o fost gol, dacă o fost cu silvoiz, cu scoacă, o fost bine. N-o fost atunci atâta nucă. Dâ aluatu ala să făcea și colacu fetei. Pântru prunci să făceau colăcei, cine o avut, da mai mult s-o dat mere și nuci. Da mai înainte s-o făcut cocuți din aciiea mici, micuți. Aveau pruncii straiță și puneau pruncii în straița de pânză cu ață, luată în umăr, colăceii aciia.

Împodobeam lampa cu prime de hârtie creponată și-apoi o învârteai la lampă, la clopu de la lampă și iera tare mândru.

Înainte de Crăciun, feciorii învățau corindele, la fiecare dintre ei acasă, pe rând. Io știu cânta și amu Corinda feciorului și Corinda fetii. Cum zăceam, la Crăciun fiecare fecior care să simțea că îi fecior să tălnea cu ceilalți feciori din sat și învățau corindele, pă rând, la fiecare acasă. Unu era numit grăitor. No, ala dirija tăta conducerea, ascultau de el. Până la urmă am ajuns și eu grăitor și așe corindam Corinda feciorului:

*Ie stați feciori și ascultați,
Vedea-v-aș pă tăți umflați
Dă coaste și cârnați,
Dă găină friptă
C-a fi mai primită,
Cocoș roșu, pipărat,
Cu ochii să vă văd umflați.
Că dă când stați și corindați,
Jupânu, gazda,
Bine s-o gândit,
Bine s-o împlinit,
De-o lună și de-o săptămână
Pentru această zi bună.
Cu un colac mândru de grâu
Dăruiască-l Dumnezeu.
Da nouă, la feciorii satului,
Nu ni se pare că-i colac mândru de grâu.
Ni să pare că-i stogu cu tătu.
Stogu cu tătu nu poate fi,
Că multe unelte nu-s aici,
Paie, plevete...
Cu coasa taie grâu,
Din grâu să fac mânunți,
Dâ mânunți să face snopi,
Dâ snopi să face cuce,
Crucea să duce la o arie belită,*

Ca o piele de vită...

*No, așe să cânta, îi mai lungă, da io nu-mi mai aduc aminte numa atâta.
Și mai era Corinda fetei:*

*D-asta-i fata, mândră fată,
Cunună d-auru-i...
Dimineața s-o sculatu,
Cunună d-auru-i...
Cofe-n mână o luatu,
Cunună d-auru-i...
La fântână o alergatu
Cunună d-auru-i...
Unde cură apa-ncetuc
Cunună d-auru-i...
Încetu-ncetu, încetu-ncetu.
Cunună d-auru-i...
Să ridică-n grădinioară,
Cunună d-auru-i...
Rupse-un fir de tămâioară,
Cunună d-auru-i...
Și unu dă mintă creață.
Cunună d-auru-i...*

Astea-s niște părți dă care mi-am adus io aminte din niște corinde, pă care io le-am învățat dă la niște feciori care o fost înaintea noastră. Feciorii le cântau la fiecare casă. Să duceau prima dată la biserică, la slujbă, că acolo să dădea o dezlegare. Prima dată mereau la popa acasă, apoi intrau la fiecare casă, nu era voie să rămână nici o casă necorindată, nu aveai voie să refuzi pă nimeni, nu aveai voie să refuzi, că era păcat. Fetele să strângeau dă la una la alta și jucau și așteptau să vină feciorii. Feciorii le luau la danț și pă fete, și pă nevestele tinere, și pă fetele mai mici. Pă masă să puneau colaci și vin. Unu era gudă și ala strângea colacii și îi ducea în spate până la o casă, îi lăsa acolo și a doua zi îi strângea și îi ducea la casa la care să făcea danț a doua zi, și acolo să duceau colacii și îi mâncau, colacii acii adunați la Crăciun.

La Chilioara, Crăciunul răsuna de versurile colindelor, își amintește **Păvăloia, Florica lu Pavăl din Chilioara, n. 1921**, care mai colinda încă, în 2008, colinde vechi:

La Crăciun făceam colac la feciori. Făceam colac la feciori, care de care mai mândru, da nu știem care l-a lua, că nu să spunea. Să numeau feciorii între ei, înainte de Crăciun, când să tâlneau și fiecare zăcea: - Io vreau să ieu colacu de la cutare, io de la cutare. Și când vineau cu corinda, unu lua colacu, ala care era numit, da fata nu știa! Io

mai știam, că aveam frați și mai îmi spuneau, da altfel nu știei. Făceam colac acasă atunci, pântru feciori, deși, Doamne, rău era dă fărină! da făceam colac frumos și fecioru îl lua di pă masă. Când vineau feciorii cu corinda, corindau și fecioru ala numit, lua colacu di pă masă. Apui dacă ne plăcea de fecioru ala, era bine, da dacă nu, ne era ciudă! De-ți plăcea, de nu-ți plăcea, el o luat colacu, apui noi cât ne-am trudit să-l facem bun.

O vinit unu din Cluj⁶, să-i spun hore din bătrâni. N-am vrut să mă duc, că mi-o fost rușine, cu glasu mne, să fiu io dă rușine pă tăte satele, că m-or da la televizor. Da m-am dus că mi-o fost rușine de părinte. Și am corindat trii corinzi, ți le spun și dumnetale:

Doi, trii, cu mic mărg, îi una, adică Iosif cu Maria și cu micul Isus:

Doi, trii cu mic mărgu-i, Doamne,

Da-i doi drumărei.

Drumari cine sînt?

Iosif cu Maria.

Pă unde merjea,

Mândru arăduia.

În țarini merjea,

Mândru le cosea.

Pân păduri merjea,

Mândru le-nverzea.

Sara de-ajungea,

Sara de ajun,

Ori de-a lui Crăciun.

Sălașu-și cerca,

Sălaș nu le da.

- Vrei, Iosife, vrei,

Grajduri cu caii?

Că m-oi hodini.

Noaptea de la o vreme,

Pă Maica o ajungea

Niște munci cam grele

Să-și nască Fiul.

No, că nu-l putea,

Dă tropot de cai,

De rosuri de oi.

- Vrei, Iosife, vrei,

Grajduri cu boii?

Că m-oi hodini.

Boii o aburea,

⁶ este vorba, am aflat ulterior, despre Ioan Bocșa, care, după spusele preotului ortodox din sat a fost foarte impresionat de repertoriul cunoscut de nana Florică.

*Fiul să năște,
Alb ca o floricea.
Sluga lui Crăciun
Afară ieșea
Și-n casă merjea:
- Stăpâne Crăciune,
Minuni de Ț-oi spune:
Afară că-i vară,
Și-n casă că-i iarnă.
Crăciunu-și vedea,
Și-afară ieșea,
Și-n jerunți cădea:
- O, Maică, mă iartă,
Ca de-aș fi știut,
Ți-aș fi așternut
Cu valuri de joljuri
Și de postavuri.*

No, alta îi zâce Pă vremea de secerat:

*Pă vremea de secerat,
Sloi de gheață ce-o picat,
Da n-o picat de jer mare,
Ce-o picat de supărare.
Că să-nsoară on crai mare
Și o ie pă soru-sa.
- Soră, soră, soră mie,
Hai cu mine-n cununie!
- Io frate-atuncea oi vini
Când tu, frate-i sămăna
Viță mare de mălai
Împrejur pă lângă rai.
El aceie o făcut,
Iară o mărș și u-o cerut:
- Soră, soră, soră mie,
Hai cu mine-n cununie!
- Io frate-atuncea oi vini
Când tu, frate-i sămăna
O holdiță de săcară
Împrejur pă lângă țară.
El aceie o făcut,*

*Iară o mărș și u-o cerut.
- Soră, soră, soră mie,
Hai cu mine-n cununie!
- Io, frate-atuncia oi vini
Când tu la nuntă-i chema
Sfântu Soare nănaș mare,
Sfânta lună mândră nună
Și stelele pețitori
Luceferii – grăitori.
El aceie o făcut,
Iară o mărș și u-o cerut.
Ea atunci bine s-o gătat
Și la beserică o alergat.
Când în beserică s-o băgat,
Beserica o tremurat,
Icoanele o lăcrămat.
Da nici una ca una,
Icoana Precistii,
Din fundu besericii.
O lăcrămat lacrimi dă sânje
Și pă bocet s-o pus a plânje:
- Io pă mulți i-am cununat
Și pă mulți am botezat,
Da icoane n-o lăcrămat,
Beserici n-o tremurat.
Și s-o auzit on glas:
Nu ești popă cu dreptate
Că cununi soră cu frate!*

Și-apoi n-o știut popa că ei îs frați. No, atâta-i.

Astea îs niște colinde pă care le-am colindat io când am fost fată, da amu nu le mai corindă nimeni. Mai este una, Trii reji:

*Trii reji de la răsărit,
După stea au călătorit.
Steaua înainte merjea,
Rejii încă-și purcedea.
Lângă Viflaim când o ajuns,
Steaua lor li s-a ascuns.
Rejii prinsă a plimba
Prin oraș a întreba:*

- Nu știți de nou-mpărat
Care-acuma-i înfășat?
Și la Irod au intrat
Și de el au întrebat:
- Nu știi de nou-împărat?
Care acuma-i înfășat?
Irod când o auzit,
La inimă s-o scârbit
Și-o stat și s-o socotit
C-o fost mare împărat
Și o zăs așe:
- Mereți voi, de li-ți afla
Și io lui m-oi închina.
Rejii de-acolo o ieșit
Steaua iară s-o ivit.
Steaua lor le-a răsărit.
Steaua pă loc o stătut,
Unde-o fost pruncu născut.
Rejii în peșteră o intrat
Lui Isus s-au închinat.
Cu trii daruri l-au cinstit:
Aur, smirnă și tămâie
Ca-n cer împărat să fie.
Auru o însemnat
Că va fi mare-mpărat.
Tămâia că va fi sfânt
Și în cer și pă pământ.
Smirnă - cum că va muri
Și tăt împărat va fi.
Rejlor le-a fost în vis
Că înjerul lor le-a zis:
- Mereți voi pă altă cale
Că Irod îi vrea pierzare!
Rejii nu s-o-nfătoșat
La Irod, mare împărat,
Și Irod s-a supărat,
Că el două mii de prunci
I-a tăiat el când îs mici,
Cuteza a nimeri
Pe copilul Mariei.
Da ea mândru l-o scutit,

*L-o scutit și l-o îngrijit,
Ca pă fiul Mariei.*

Astea-s corinde tare vechi. Le-am învățat de la părinți și de la moșu meu. De la măicuța și tătuca, că o avut tare mândru glas, tare frumos horeau. Și io am avut glas mândru, și pruncii mei.

Feciorii umblau la corindă și umblau tăți laolaltă și mereau la fete, să adunau tăți într-on loc, aci, la noi în casă, cât o fost aci fecioru nost, s-o întâlnit aci tăți feciorii din sat; aci și-o băut și aldămașu, că așe le zicea, că beu aldămașu la feciori, și-l cumpărau ei, da le dădeam și io, că aveam vin dăstul. Până în Crăciun beau aldămașu și la Crăciun venea și să strânjea aci și merjeau la corindat. Le dădeam vin, în cinste, că era Crăciunu.

Și să împărțea: care o fost mai tineri să ducea de-o parte, care erau eliberați să duceau în altă parte, erau vreo două - trei echipe. Și atunci la fiecare casă o fost câte on fecior sau doi și merjeau la tăte fetele și corindau și acolo-i omineau cu vin, pălincă, colac, sucitură cu silvoiță, cu nucă și cu mac. Atunci nu jucau, numa corindau și ieșeau și merjeau la alte fete. În celaltă noapte tăta lumea să hodinea, o mai merjeau așe, unul la altu. O fost bine... Și fetele merjeau la colindat, așe, o câte cinci fete, da nu mereau cu feciorii. S-o dus atuncea, amu nu să prea duc...

Moșul american sosește în sat; foto: Felician SĂTEANU

Bibliografie

Drogeanu, Paul, *Practica fericirii. Fragmente despre sărbătoresc*, București, Editura Eminescu, 1985.

Lardellier, Pascal, *Teoria legăturii ritualice. Antropologie și comunicare*, Editura Tritonic, București, 2009.

Nicolau, Irina, *Ghidul sărbătorilor românești*, Editura Humanitas, 1998.

Ritzer, George, *Macdonaldizarea societății*, trad. de Victoria Vușcan și Dan Flonta, Editura Comunicare. ro, București, 2008.